

МЕЂУНАРОДНА ПОЛИТИКА И БЕЗБЕДНОСТ

УДК: 321.01

Примљено: 2. новембра 2009.

Прихваћено: 18. децембра 2009.

Оригинални научни рад

Српска политичка мисао

број 4/2009.

год. 16. vol. 26.

стр. 159-180.

Зоран Петровић Пироћанац

Институт за политичке студије, Београд

АМЕРИЧКА СТРАТЕГИЈА УКЛИЊАВАЊА НА ЈУГОИСТОКУ ЕВРОПЕ ПОСЛЕ ДРУГОГ СВЕТСКОГ РАТА (1)*

Сажетак

У овом чланку аутор прати вишедеценијске геостратегијске напоре Сједињених држава у обезбеђивању своје кључне улоге на овом простору. Од Тршћанске кризе и Хладног рата, преко доба интензивног помагања Титовој држави угроженој од Совјетског савеза, па до Осамдесетих, када почињу америчке активности за разарање социјализма у Европи, Сједињене државе су на простору Југоистока Европе увек биле *prime mover*. И данас кључно утичу на геополитичке перспективе Србије и околних малих народа, као што су и главни кривац за разарање југословенске федерације.

Кључне речи: глобално управљање, Доктрина Реган, безбедносна архитектура, тржишна демократија, демократски плурализам, НАТО, природни ресурси, геостратегијска равнотежа.

* Необјављени део докторске дисертације.

I „ХЛАДНИ РАТ“- СИСТЕМ ГЛОБАЛНОГ УПРАВЉАЊА

У 1945, пре но што ће изгубити изборе у Великој Британији, Премијер Винстон Черчил шаље писмо новоизабраном америчком председнику Харију Труману. Черчил изражава забринутост због тенденција Стаљинове политике после Хитлеровог пораза. То се догађа годину дана пре говора који ће ући у историју, а који је Черчил одржао у америчкој држави Мисури, у градићу Фултон. Тада ће се по први пут чути јавно за израз *гвоздена завеса* (*Iron Curtain*). Поред осталог, тада ће Черчил изговорити: „Једна гвоздена завеса је повучена преко њиховог фронта. Ми не знамо шта лежи иза ње. Стога је витално да ми постигнемо разумевање са Русијом сада, пре но што будемо смртоносно смањили наше армије и пре но што се повучемо у наше окупационе зоне“.¹⁾ Но, марта 1946 Черчил звучи превише авангардно америчком председнику Труману, и овај игнорише драматичност упозорења искусног британског државника. Међутим, један од америчких архитеката и инспиратора доктрине суздржавања („containment“), Џорџ Кенан (*Kenan*), упозориће, у патронском маниру колонијалиста, такође 1946: „Није довољно да се народи притискају да развијају политичке процесе сличне начима. Многи други народи, у Европи барем, уморни су. Они очекују да им се укаже на пут, а не да им се поверавају одговорности. Ми би требало да будемо боље у стању да им покажемо то, него Руси. И ако то ми не чинимо, Руси ће свакако учинити.“²⁾ И одмах можемо односе Исток - Запад да дефинишемо, на основу неколиких интелектуалних антиципација, попут цитираних Черчилове и Кенанове, као *концепт Хладног рата*, од 1946 - 1947.

Хладни рат био је у самој клици великог савезништва. Етапе узлазне линије тензија између два савезничка табора, совјетског и англо - америчког, видљиве су већ у периоду завршнице обрачуна са Хитлером, између 1944 и 1947. године. СССР не часи часа у примени совјетизације окупационих зона у Немачкој, већ крајем 1945. Истовремено подстрекавају заузимање власти на Западу, уз помоћ про - совјетских левичарских партија, комуниста пре свега. То је у једном моменту лаконски објаснио Стаљин Титу, Ђиласу и другим члановима југословенског комунистичког „чврстог идеолошког језгра“, 1945 у Москви, током прве посете Југословена, који су били

1) Winston Churchill, "Iron Curtain Speech", *Westminster College, in Fulton, Missouri*, March 5, 1946.

2) Видети у: *L'Alliance atlantique*, presente par Pierre Mmelandri, *Archives*, Julliard, 1979.

једна од првих индикатора поменуте совјетске политике у Европи. „Свака армија доноси са собом сопствене идеје“, рекао је Стаљин.

Први важни успеси западне политике, наспрам ове совјетске, датирају из 1946, када Вашингтон и Лондон помажу избацивању Совјета из иранских Курдистана и Азербејџана. Стаљин и његов шеф тајних служби, Берија, одговориће Гордом Албиону својим акцијама у Грчкој и Палестини, где се распалмсава грађански рат. Тако ће поступати и свуда другде где постоје незасити интереси британске круне.³⁾

Према совјетском идеологу Жданову у 1947. години, Хладни рат се дефинише као непомирљива биполаризација два главна светска табора. Међутим, Совјети се одричу светског рата и светске револуције. Очито је да је Стаљин много мање револуционаран но што је то био Лењин. *Мирна коегзистенција* је интелектуални пример за то, и то је била совјетска иницијатива. Тај концепт саздао је тим са Хрушчовим на челу, Педесетих, а реч је о појму који никада на Западу није прихваћен у потпуности. Совјетски руководиоци су изумели овај појам како би ублажили деградирање совјетске економске ситуације, али и унутрашње политике после завршетка рата.⁴⁾ Суштина је у минирању западног табора изнутра, уз технике демобилисања становништва. Међутим, десило се на крају да је принцип *мирне коегзистенције* заправо минирао социјалистички табор. Тај принцип је главни узрочник сецесије Кине, па Албаније, из велике социјалистичке породице.⁵⁾

Наспрам ових потенцијално опасних тенденција, Американци концептуализују своје одговоре и идеолошке амортизере. Они узвраћају Совјетима сопственим појмовним кованицама: *доктрина Труман* и *Маршалов план*. Свет тако улази у период хлађења међународних односа.

Током једног заседања Уједињених нација, 1948. године, сусрећу се белгијска и совјетска делегација, предвођене министрима спољних послова, Спаком и Вишинским. Спак се обраћа Вишинском речима: „Без жеље да расправљамо о било ком режиму, ми желимо д апотврдимо да после борбе против фашизма и против хитлеризма, ми не намеравамо да се потчинимо било којој ауторитарној, или тоталитарној, доктрини. Совјетска делегација не

3) Видети: Alexandre Adler, *La volte-face des grandes puissances*, L'Express, 27. 11. 1997.

4) Концепт ће sazревати током времена и за окончање његовог политичког одрастања узима се тренутак потписивања споразума САЛТ 1972. године, као и сусретима Никсон - Брежњев.

5) То је и јасно речено у теоријском тексту КП Кине из 1964, „Битка између социјалистичког пута, и капиталистичког пута“.

треба да тражи компликована објашњења за нашу политику. Знате ли који је њен основ? То је страх, страх од вас, страх од ваше владе, страх од ваше политике“.⁶⁾

За Ноама Чомског је очигледно да је план Запада био да трансформише већи део Источне Европе у Трећи свет- „лаку ловину“ за експлоатацију. „Постојала је нека врста колонијалног односа између запада и Источне Европе. У ствари, блокирање ових односа од стране Руси био је једна од разлога за Хладни рат. Сада је он поново успостављен и ту постоји озбиљан сукоб око тога ко ће да победи у трци за пљачком и експлоатацијом. Има пуно ресурса који треба да се одузму, и много јефитне радне снаге за фабрике које склапају делове. Али, најпре ми треба да наметнемо њима капиталистички модел. Ми то не прихватамо за себе саме - али за Трећи свет, ми инсистирамо на томе. То је систем ММФ-а. Ако успемо да их задобијемо да то прихвате, они ће бити веома лаки за експлоатисање и кренуће ка својој новој улози попут Бразила или Мексика. На много начина Источна Европа је атрактивнија за инвеститоре него Латинска Америка. Једна разлог је што је становништво плавооко и светлооко, и тако лакши за пословање са инвеститорима, који долазе из дубоко расистичких друштава, попут Западне Европе и САД... Према америчким обавештајцима, Совјетски Савез је улио око 80 милијарди долара у Источну Европу Седамдесетих година.“⁷⁾

Чомски нас подсећа и на позицију америчког дипломате и теоретичара међународних односа из 1947: „Нама не прети руска војна моћ, већ руска политичка моћ“. С друге стране, председник Ајзенхауер је био чврстог уверења да Совјети немају намеру да војно освоје западну Европу. Мак Џорџ Банди (Bundy), амерички експерт за нуклеарно наоружање, писао је да балистичке ракете никада нису биле предмет забране пре свог развијања, иако су биле једина потенцијална војна претња за Сједињене државе. „Комунистичка политичка претња“ увек је била првенствена брига Американаца. Џон Фостер Далс, који се једном приликом приватно жалио свом брату Алену, директору ЦИА, има своју дефиницију претње: „Комунизам укључује све ово уз способност да задобије контролу над масовним покретима... што је нешто за чије дуплицирање ми немамо способност. Сиромашни људи су они којима се они обраћају, и одувек су желели да похарају богате.“⁸⁾

6) Цитирано у: Regis Debray, *Les Empires contre l'Europe*, p. 45-46.

7) Noam Chomsky, *What Uncle Sam Rally Wants*, p. 71-72.

8) Noam Chomsky, *What Uncle Sam Rally Wants*, p. 78.

Пословично жестоки критичар америчке доктрине, геополитичких начела и начина комуницирања Америке са остатком света, процењује да Сједињене државе и Совјетски савез у периоду Хладног рата „*преферирају пуко ишчезавање оног другог*“. То би значило обострано уништавање, и због тога је „*систем глобалног управљања, назван Хладни рат, и био успостављен*.“ Чомски каже: „*Према конвенционалном погледу, Хладни рат је био сукоб између две супер - силе, изазван совјетском агресијом, у коме смо ми покушали да обуздамо Совјетски савез и заштитимо свет од њега... На совјетској страни, догађаји Хладног рата биле су понављајуће интервенције у Источној Европи, тенкови у Источном Берлину и Прагу... На америчкој страни, интервенција је била широм света, и одсликавала је статус који су Сједињене државе постигле као прва истински глобална моћ у историји*“.⁹⁾

За Хелмута Шмита (Schmidt), немачког канцелара, прва фаза Хладног рата карактерише управо систем који је успоставио Џон Фостер Далс. Тај систем састоји се „*од савезништава које окружују Совјетски савез, и која користе претњу масовним нуклеарним репресалијама*“. Ова велика стратегија потрајаће тек једну деценију. Но, у другој половини Педесетих, она је доведена у питање.

Највећи критичар те стратегије је био Максвел Тејлор, који је, 1959, написао књигу која је доживела велики успех, „*Неизвесна труба*“ (*The uncertain trumpet*). Роберт МакНамара, државни секретар одбране, и председник Џон Кенеди, извукли су свакако поуке из тога. О томе је Хелмут Шмит писао 1983 у француском часопису: „*Тек је 1967 НАТО официјелно прихватио стратегију, увек на снази као 'постепен противударца', практично успостављен још у добу Кенедија. То значи да је једна стратегија која се заснива на процени технологије, стратегије и стања снага таквих какве су биле у свету почетком Шездесетих, сада важећа већ више од двадесет година. А ми смо на почетку Осамдесетих, и требало би да преиспитамо нашу војну стратегију*“.¹⁰⁾ Сматрам значајним индикативним цитирањем бившег америчког амбасадора у Југославији, у време успона Милошевића у Србији, Ворена Зимермана (Zimmerman), који у свом политичком есеју „*Југославија: 1989-1996*“, о америчко-југословенским односима у време Хладног рата, пише: „*Америчка југословенска политика током Хладног рата може да се резимира у четири речи: независност, јединство, територијални интегритет. Ова мантра била је шифра да се каже како ми*

9) Noam Chomsky, *Ibid.*, p. 78-79.

10) Видети: Helmut Schmidt, *Une strategie pour l'Alliance*, „Politique etrangere“, 1983, p.293.

*желимо да видимо Југославију која остаје слободна од совјетске контроле, или од њеног утицаја, и да је очување њеног јединства најбољи начин да се то обезбеди“.*¹¹⁾

II ТРШЋАНСКА КРИЗА

Ако нешто може да се тврди о америчкој политици према нашем простору после окончања Другог светског рата, онда је то да је одликује упадљива конзистентност у време Хладног рата. Лондон и Вашингтон су одлучно подржавали Титов партизански покрет још од Техеранске конференције, до тријумфалног Титовог преузимања власти у Југославији, без обзира на његову тврду комунистичку концепцију нове државе. И на конкретном плану хитне солидарне помоћи са девастираном Југославијом, САД и Уједињено краљевство исказују безрезервну подршку Титу. Тако, одмах по окончању ратних операција, Уједињене нације дистрибуирају хуманитарну помоћ Југославији у вредности од 415 милиона тадашњих долара. Од тога, чак 300 милиона долара помоћи су амерички, што представља 72% свеукупне помоћи. На простору бивше Југославије још живе очевици и примаоци хуманитарних испорука, чувене УНРА, Агенције за избеглице и помоћ, која је нашем народу дотурала цакове хране, одеће и возила. Ко се од њих не сећа чувених „Труманових јаја“? И податак да су Американци на нашем терену у ове сврхе распоредили 300 људи такође говори о огромном значају који је Вашингтон придавао мировним операцијама у Југославији.¹²⁾ Но, испод ових манифестација пријатељства Вашингтона, тиња током три пост -ратне године (1945-1948) све интензивнији сукоб Вашингтона и Београда, а неки аутори оцењују тај период и као „необјављени рат“. Чак долази и до размене (ни мало пријатељске) ватре војника двеју армија. Тако је забележен у августу 1946. ваздушни двобој у коме су југословенски авиони погодили, у југословенском ваздушном простору, два америчка транспортера типа *US C 47*, приморавајући их да атерирају. Један амерички пилот слеће крај Љубљане, а Титова војска хапси путнике и посаду авиона. Други авион није био те среће - непознати број путника и посаде срушили су се на земљу, и није било преживелих.¹³⁾ Титове аспирације да игра улогу важног фактора, не само на Балкану, већ

11) Waren Zimmerman, *Yugoslavia: 1989 - 1996*, Foreign Affairs, 1996.

12) Видети: Louis Sell, *Slobodan Milošević and the destruction of Yugoslavia*, p. 13.

13) Видети: Carl K. Savich, *Nationalism and the Cold War: Yugoslavia, Germany, and the Cold War*.

и на европском континенту у целини, манифестовале су се веома рано, још у време завршних операција Савезника против Немачке. Преко Барија у Рим стиже инкогнито, 16. и 17. октобра 1944, Титов емисар, број 2 његовог покрета, словеначки учитељ Едвард Кардељ - Бевц. Операција је изведена тако да је Титов тим добио озбиљне комплименте у каснијим анализама западних стручњака, који су већ извесно време помно пратили еволуцију Титових операција и настојали да проникну у личност и методологију Јосипа Броза Тита. Оцењена је висока професионалност и лукавост организатора Кардељевог тајног сусрета са секретаром италијанске КП, Палмиром Тољатијем. Нико од западних служби није успео да сазна да се тај сусрет догодио усред Рима.

Кардељ је Тољатију поднео извештај са југословенског војшта, а требало је да Титу пренесе ставове италијанских комуниста о даљем развоју политичке ситуације на Балкану и у Европи. Важан сегмент разговора био је Титов предлог да Тољати покрене италијанске партизанске снаге на Северу Италије, уз границу са Словенијом, како би се привукла пажња западних савезника такозваним „аутохтоним италијанским притиском.“ Био је то покушај Тита да сугерише Тољатију идеју о снажној војној акцији којом би италијански комунисти чак могли да се домогну државне власти на Апенинском полуострву, или барем да освоје Парламент као најснажнија политичка опција земље. Те ставове Тито је изнео охрабрен Коминтерном, чији је истакнути функционер био, и која га је и изабрала за вођу југословенског партизанског покрета.¹⁴⁾

Но, такве предлоге Тољати није могао да прими са симпатијама, јер је КПИ процењивала да би то значило пропаст партизанских снага, и крај Тољатијеве партије. Италијански комунисти нису то заборавили, кажу неки истраживачи, попут геополитолога Живојина Ракочевића, који сматра да ће се италијански комунисти за ово жестоко осветити КПЈ после отцепљења Југославије од Коминформа.¹⁵⁾ Сукоб Запада и Југославије избија првенствено због стратегијске важности тршћанске луке. Титови партизани заузимају Трст са околином марта 1945. Тиме је Американцима постало јасно да ће доћи до сукоба са Титовим газдом, Стаљином, а њихови експерти за Балкан „миришу“ и могући рат са Југославијом. Тито се не задовољава уласком у Трст, већ у мају 1945. наређује свом Четвртом корпусу да окупира још једну италијанску област - Вене-

14) На првој сесији Коминформа, Кардељ је овај задатак примио од Москвиног представника Жданова.

15) Видети: Живојин Ракочевић, *Геополитичко-финансијски лавиринти. Прилог критичи англосаксонске геополитике, „Samizdat“*, Београд, 2001, стр. 258.

цију Ђулију. Разлог за операцију је војно очигледан - ова северна област Италије спушта се ка важној луци Трст, најважнијој на италијанској страни Јадрана. Проблем који настаје је такође очигледан - ову зону претходно је био окупирао Фелдмаршал Сер Харолд Александер. Стога се и сукоб чинио иминентним.¹⁶⁾

Америчка стратегија циља на спречавање совјетског утицаја у овом делу Европе, у појасу Источног Медитерана и Јадрана, и на конторлисање стратегијске луке. Аутор Рабел сматра да је велика разлика у мотивима конфликта двеју страна. Тито за заузимање Трста има првенствено националистичке разлоге, док Американци и Британци ту виде јасне геополитичке циљеве. Слоган „Живот дамо, Трст не дамо!“ као и ратнички дух Југословена (прецизније - пре свега далеко најбројнијих у тој армији - Срба) од кога лично зазире Запад, спречавају њихову намеру да узму Зону Б, то јест Трст и залеђе.

Ову зону, тако, у периоду непосредно после завршетка Другог светског рата, карактерише одсуство власти и моћи, празнина суверенитета. Ту празнину коју контролишу Британци, намерава да попуни совјетски блок. Због тога амерички председник Труман сазива државни врх крајем фебруара 1946, ради расправе о овој кризи. Секретар одбране, Џејмс Форестел (Forrestal) предлаже слање јаким поморских снага које ће засигурно, убеђен је, натерати Тита да устукне.¹⁷⁾ Државни секретар Роберт Патерсон (Patterson) изражава на састанку бојазан да англо - америчке снаге нису кадре да зауздају Титов јуриш на тај италијански регион. У једном сусрету са совјетским министром спољних послова, Вјачеславом Молотовим, Американци му одлучно саопштавају: „Сједињене државе неће никад попустити Титу“. Молотов потом одлучује да предложи стварање слободне луке Трст, под покровитељством администрације ОУН. Тито, наводно, не прихвата совјетски план, кажу западни извори.¹⁸⁾ Заменик америчког секретара, Џозеф Гру (Grew) изнеће пред Трумана став, на новом састанку о овој теми, маја 1946, како је Совјетски савез заправо оркестрирао Титову ак-

16) Видети: Roberto Rabel, *Between East and West: Trieste, the United States and the Cold War, 1941-1954*.

17) На унутарњем плану, да ли коинциденцијом, или због осећања да би нова комунистичка власт могла да буде уздрмана евентуалним сукобом са Западом, неколико месеци пре ескалације Тршћанске кризе, сељачке задруге се изненада распуштају, и зауставља се насилна колкетиализација села.

18) Познајући односе у Коминтерни, и чињеницу да Тито још увек потпуно зависи од Стаљина у то време, тешко је поверовати у овакав западни став. Пре ће бити да је Стаљин допустио Титу да игра ту улогу узнемиравања Запада, пошто му је било јасно да ће се брзо покварити односи са Американцима и саветзницима, после ратних година сарадње.

цију. Гру саветује свом председнику да се јасно супротстави југословенским намерама. „Русија је без сваке сумње била иза Тита, са планом да користи Трст као руску луку у будућности“.¹⁹⁾ Труман потом издаје наређење генералу Двајту Ајзенхауеру (Eisenhower) да демонстрира војну силу како би се застрашио Тито. Истовремено, Американци упућују дипломатске ноте и Стаљину, и Титу. Стаљин очито глуми како нема никакве везе са Титовим акцијама и јавно каже да га не подржава око Тршћанске кризе. У таквој ситуацији, Маршал Тито ће и начинити корак уназад, прихвативши привремене демаркационе линије које спречавају тоталну совјетску контролу. Криза ће тињати све до 1953, када је разрешена поделом: Италија задобија Зону А са Трстом, а Југославија се задовољава Зоном Б и економском компензацијом.²⁰⁾

III ПОСЛЕ КОМИНФОРМА, АМЕРИЧКА „БРАТСКА ПОМОЋ“

После раздора Стаљин -Тито 1948, америчка политика примењује такозвану *wedge strategy* (стратегију уклињавања). Реч је о покушају да се створе и проузрокују разни амбиси између СССР - а и земаља комунистичког блока. Оваква стратегијска новина успева са намером да „Тита држе на површини“.²¹⁾

Помажући Титовој Југославији, Америка успева да ослаби утицај Москве на Југоистоку Европе. Оваква стратегија заправо је интегрални део америчке политике обуздавања Совјета (*containment*). Амерички државни секретар, Џон Фостер Далс, изјављује да Југославија служи да „непрестано подсећа сателитске режиме, и да служи као тачка притиска и на лидере тих режима, и на лидере Совјетског савеза“.

Вашингтон је у овом историјском тренутку изумео и подстрекивање, манипулисање и политичко експлоатисање национализма, са циљем слабљења совјетског утицаја и јачања моћи НАТО пакта и Сједињених држава. Вашингтон има чак аспирација да оствари постепено елиминисање сфере совјетског утицаја, као и

19) У: Roberto Rabel, *Op. Cit.*

20) Знатно доцније, 1988, италијански премијер Ђулио Андреоти ће изјавити: „Да је у то време на власт дошао Демократски народни фронт, који би предводили Тољати, или Нени, који су у том периоду двоструко везани за Стаљина, било би тешко за Тита, стиснутог са обе стране, да се покрене и прогласи независност од Москве.“ Цитирано у: Živojin Rakočević, *Geopolitičko-finansijski lavirinti*, str. 258 - 9.

21) Видети: Lorraine M. Lees, *Keeping Tito Afloat: The United States, Yugoslavia and the Cold War*.

стварање тампон зоне у Југоисточној Европи. Секретар Далс ће у једном моменту чак изјавити: „Сједињене државе желе да елиминишу Гвоздену завесу и да ослободе заробљене народе у Источној Европи“.²²⁾ Ову реченицу чак можемо да сматрамо истинском антиципацијом вишедеценијске америчке политике, све до Обаме - *наметање демократије (imposing democracy)* широм планете. Ову доктрину, коју је најавио још Далс Педесетих, тај неоколонијалистички манир и поимање међународних односа САД, аутор види као суштинско тумачење свих пораза Вашингтона и свих несрећа које је доносио свету до данас.

Modus operandi америчке спољне политике током Хладног рата је, пре свега, поменуто отворено злоупотребљавање национализма у Источној Европи, међу Пољацима, Мађарима, Бугарима, Чесима, Естонцима, Литванцима. У свим тим земљама америчка администрација подстрекава национализме, помажући из посебних фондова све те иницијативе које су суштински разједале изнутра совјетски блок. У полу - шали, у Вашингтону се могло чути тих година како је то био „најбољи изум за слабљење Совјета, да су ти активисти најбоља јенкијевска армија ван Америке“. Те делатности проширивале су се и на Југославију, и у њој су можда и најснажније охрабриване од домаћих националистичких лидера у повоју, и поред добрих економских, војних и политичких односа Вашингтона и Београда. Посебно треба у овом периоду истакнути Џорџа Кенана, члана чврстог језгра планирања при америчком министарству спољних послова, која има званично име: *US State Department Policy Planning Staff*. Реч је о изузетно искусном дипломати и врлом познаваоцу Совјетског савеза, у коме је живео тридесетих година. Овај далекопознати експерт за Русију предложиће такозвани *bandwagon concept*, као и европску варијанту *теорије домина*. Кенан је и концептуализовао анти - комунистичку политику зауздавања (*containment*). Ту формулацију је и инаугурисао у свом чувеном чланку у часопису „Спољни послови“, „*Извори совјетског понашања*“, потписаног словом „Х.“²³⁾ Кенан је сматрао да комунистичку и совјетску експанзију треба зауставити свуда у свету, јер би евентуално успостављање комунистичке власти свуда, омогућило Совјетима да инфилтрирају и попуне празнину у овом региону.

Зауздавање је заправо концепт ратовања другим средствима и суштински манихејски и поједностављени светоназор, у коме

22) Видети: Carl K. Savich, *Nationalism and the Cold War: Yugoslavia, Germany, and the Cold War*.

23) George Kennan, *The Sources of Soviet Conduct*, in: «Foreign Affairs», 1947.

постоји сукоб два монолитна блока, совјетског спрам „слободног света“.

Поменимо још један мало познати детаљ Кенанове биографије. Осим што је познати политиколог, као прави амерички патриота он пружа несребичне услуге официра за везу између Стејт депртманта и *ЦИА Канцеларије за координацију политике (CIA Office of Policy Coordination)*, скривене руке ЦИА. Мада је у неколиким српским представљањима Кенана било чак и нескривених симпатија према човеку који је веома волео Југославију, истина је да је реч о знатно тврђем човеку, ноторном антикомунисти и врло важном државном човеку, који је био овлашћен да потписује овлашћење за ЦИА за коришћење тајних средстава, како би постигли дезинтеграцију Источне Европе. Американци користе такође један неологизам како би означили нове социјалистичке земље после Другог светског рата: заробљене земље (*captured countries*).

Амерички амбасадор у Југославији, Ричард Патерсон (Paterson), кога је тамо одаслао Франклин Рузвелт, у једном свом извештају из 1945. закључује да је Тито већ успоставио потпуну диктатуру у земљи. У Југославији, тврди он, нема ни слободе речи, ни говора. Патерсоновом аналитичком оку не измиче да су Совјети већ успоставили потпуну и свеprisутну контролу југословенског новог друштва. Он председнику Труману каже у разговору да је Тито непатворени комуниста и да је његово поимање политичке филозофије и економије потпуно другачије од америчког. Труман ипак налаже Патерсону да води обазриву политику са Титом. Американци свакако знају многе непознате детаље о Титовој прошлости и не потцењују га, већ га оцењују као најуспешнијег совјетског ђака ван СССР - а.²⁴⁾

Харлод Шенц (Shantz), Патерсонов саветник и отправник послова у Београду непосредно после Другог светског рата, извештава да је комунистичка Југославија полицијски тоталитарни режим без милости. Шенц саветује Стејт департменту да југословенске изборе из новембра 1945. прогласи нерегуларним, због бројних ограничавања слобода.²⁵⁾ А Семјуел Ребер (Reber), шеф Одељења

24) В. Дедијер у својој биографији о Јосипу Брозу даје импресивну листу од седамдесетак Титових тајних имена током илегалне комунистичке каријере., партијских, књижевних, герилских, али и обавештајних псеудонима: *Металац, Броданор, Радник, Георгијевић, Загорац, Вања, Јиречек, Валтер, Титус, Пебић, Ђаћа, Ивица, Ото, Виктор, инг. Бркић, Титерман, Вастер, Спиридон, Вилим, Стари, Ваниј, Петар, Исаковић, Новак, Тито...* Цитирано у: М. Лопушина, *Убиј ближњег свога*, стр. 23.

25) Успутно подсећање на то време је да тадашњи још увек тврди комуниста Милован Билас изјављује, у маниру чистог стаљинизма, да је функција избора готово „*наставак националне борбе за ослобођење*“.

за послове у Југоисточној Европи Стејт департмента током 1945 и 1946, сматра да су поменути избори организовани „у условима који теешко могу да убеди да су одржани слободном вољом народа“.

Стога је 1948 разлаз Стаљина и Тита одјекнуо као бомба у Стејт департменту, али и као интелектуални изазов за Кенана и друге архитекте америчке спољне политике. И још једном се показало да аналитичке службе Американца и Запада генерално нису на висини задатка у најважнијим тренуцима, јер буквално нико није антиципирао ни овај историјски догађај. Да подсетимо опет, Кенан је имао обичај да говори како се Титова комунистичка земља на западу сматра као „један од скоро придобијених региона за СССР“. Аварел Хариман (Hariman) и заменик секретара одбране САД, Вилијам Дрејпер (Draper), долазе у контакт са Титом. Њихов дипломатски задатак је да покушају да ослабе, тим директним каналом ка Титу, совјетски утицај на Балкану.²⁶⁾ Струја око Кенана не види америчку политику у том смеру, па Кенан поставља питање креаторима спољне политике САД: „Да ли капиталистичка Америка, као лидер слободног анти - комунистичког света, треба да подржава једну тоталитарну комунистичку земљу?“

IV ЕКОНОМСКА ПОМОЋ ЈУГОСЛАВИЈИ, И ТИТОВО ЗАДУЖИВАЊЕ

Тито се на Западу, а пре свега у Америци, претежно сматра лидером који спречава капиталистичке земље да пенетрирају Југославију. Маршал се жестоко противи тржишној привреди, капитализму, и свим силама онемогућава продор капитализма преко Дунава, витално угрожава трговинске интересе Запада у Подунављу. Џорџ Маршал, кога многи сматрају архитектом економске обнове Европе после Другог светског рата, само наставља већ успостављену политику *обазривости* и омогућава Југославији везе са Западом. Он, међутим, условљава помоћ Америке Титовим пристајањем да се и усклади са интересима америчке политике.

Још један конкретни тест за Тита била је ситуација у Грчкој, то јест југословенска војна помоћ грчкој герили генерала Маркоса. Када је Тито изневерио грчке партизане, дошло је и до конкретних гестова захвалности Запада. Винстон Черчил, смртни непријатељ грчке левичарске и комунистичке гериле, не скрива своју радост, новембра 1949, што је Југославија изборила место у Савету без-

26) Хариман у том периоду обавља дужност у служби Стејт департмента, *Економско кооперативној администрацији у Европи, Economic Cooperative Administration, ECA*.

бедности ОУН, заменивши Чехословачку. Тако су САД наградиле Тита што се извукао из грчке драме. Активности на подривању комунистичког блока обављају се и на овакав начин „куповине“, баш како је то био случај са Југославијом. Линија британских торијеваца по том питању је јасна: „*Рад наше дипломатије требало би да се састоји у ширењу ове пукотине, која се појавила у комунистичком царству, на све начине*“.²⁷⁾

Почетком септембра 1949, Министарство трговине САД саопштава да су „*дозволе о слању добара у правцу Југославије знатно повећане током последњих десет месеци, истовремено са развијањем отпора маршала Тита Русији*“.²⁸⁾

Међународне процене кредита и зајмова Титовој Југославији из овог периода су веома различите. Неки просек процена говори ипак да је Тито примио, између 1948. и 1959, око 2,4 милијарде долара помоћи кроз зајмове и кредите. Тај новац био је намењен куповини индустријске опреме, семена, гнојива, пољопривредне опреме, америчких вишкова жита и брашна, медицинског намештаја, војне опреме, транспортних авиона, ратних и трговачких бродова.²⁹⁾

Професор Смиља Аврамов у својим истраживањима овог периода долази, у својим упорним трагањима за документима, по западним архивама, до занимљивих детаља из 1949. године, па у разговору са Милошем Кнежевићем каже и следеће: „*Али је далекосежно важније ово друго: када је Тито, 1949. године, први пут затражио помоћ, Америка је условила давање те помоћи оснажењем важећег уговора из 1942 године, који је закључила Југословенска краљевска влада у емиграцији у Лондону. Тај амерички услов и тај догађај до сада су били потпуно непознати, не само јавности, него и научницима.*“³⁰⁾

Ова помоћ попримила је нови облик: почело се са позивањем у САД, Велику Британију и друге западне земље југословенских стручњака на усавршавање. Истраживач Питер Прет детаљно је проучио статистике тог периода и закључио: „*Моје цифре су засноване на статистикама које су ми дали званични амерички и британски извори. Највећи део предвиђене помоћи пао је на Сједињене државе, али су подједнако допринос дале и Велика Британи-*

27) “Manchester Guardian“, 19 october 1949.

28) “The New York Herald Tribune“, 2. september 1949.

29) Peter Praet, *La revue Etudes marxistes*, no 4, 1992.

30) Видети: М. Кнежевић, *Балканска пометња*, стр. 181-182. Из текста „Парадокси распада“, стр. 135, у: М. Кнежевић, *Творци и тумачи: 10 разговора са савременицима*, ДКСГ, Београд, 1994. Ову чињеницу је професор Смиља Аврамов по први пут саопштила јавно у разговору са М. Кнежевићем.

ја и Француска. Западњаци су процењивали да је то био најмање скуп поступак који је омогућавао да се одржава једна дефанзиван снага спремна да делује у случају совјетске агресије. Током више година, Југославија је одржавала више од 300. 000 мобилисаних људи и трошила је за своју одбрану 23% свог националног дохотка.³¹⁾

После почетка Корејског рата 1950. године, Труман је успоставио војне и сарадничке односе са Титом. Вашингтон се прибојава совјетског напада на Немачку и на Југославију, и војни експерти развијају опције или директним нападом, или преко суседних земаља: Бугарске, Румуније, Мађарске.³²⁾

Овој новој ситуацији треба придодати видну разореност пост-ратне Југославије, која не може баш лако и брзо да се опорави од четири и по године немачке окупације и ратовања. Председник Хари Труман неће скривати стратегијску важност Југославије за САД: „Непрекинута независност Југославије је од великог значаја за безбедност Сједињених држава“.³³⁾

Да Сједињене државе имају намеру да Титову Југославију стварно оставе у совјетској зони, и без икаквог америчког утицаја, Труману не би пало на памет да јавно изговори овакву реченицу. САД стога настављају са слањем значајне економске помоћи и такво понашање је, процењују многи амерички аналитичари тада, Стаљину било главни оријентир да коначно, 1951. године, стави *ad acta* совјетске озбиљне планове инвазије на Титову Југославију. Овај податак је први открио мађарски генерал Бела К. Кираљи, који је био пребег из Мађарске народне армије и добро је познавао совјетске инвазионе планове.³⁴⁾

Труман се добрано ослањао на процене америчких експерата и креатора политике, попут Дина Ачисона (Acheson) и Џорџа Маршала (Marshall), који су инсистирали на очувању Југославије и то директно саветовали америчком државном врху. У америчкој штампи преовладавао је сличан тон, попут коментара у недељнику „Бизнис вик“: „За Сједињене државе, ово охрабривање Тита по-

31) Peter Praet, *La revue Etudes marxistes*, no 4, 1992, p. 13.

32) Тито шаље генерал-лајтнанта Кочу Поповића у Вашингтон, а амерички генерали посећују Београд у том периоду.

33) Цитирано у: Dennison Russinov, *The Yugoslav experiment, 1948-74*, Royal institute of international affairs, London, 1977, p. 44.

34) Видети: „*The Aborted Military Plans Against Tito's Yugoslavia*“, in: Wayne S. Vucinich, ed., *At the Brink of War and Peace: The Tito-Stalin Split in a Historic Perspective*, Social Science Monographs, Brooklyn College Press/Columbia University Press, New York, 1982, Chapter 12.

казало се као један од најмање скуних метода за суспрезање руског комунизма“.³⁵⁾

У децембру 1950, амерички Конгрес потврђује фондове ургентне помоћи Југославији, управо следивши препоруке Ачисона и Маршала. Међутим, треба притом увек имати на уму многима бизарну америчку стратегију рада „на више разбоја“. Вашингтон с једне стране не штеди на помоћи, а с друге паралелно потпирује националистичке побуне у оквиру комунистичког покрета. А опет, Вашингтон прилично страхује да би Титов пад с власти у Југославији подстакао страхове Италије и Грчке, који би могли да резултирају тешњом сарадњом са Совјетским Савезом.

Рат није ишчилео из мисли људи, нови митови су живи у јавности, па тако и Вашингтон има на уму да би фамозних Титових 30 дивизија могли итекако да помогну у евентуалном судару са Совјетима, ако би се ови одлучили за напад на Европу.³⁶⁾

И после обзнањивања раскида Москве и Београда, 28. јуна 1948, биле су потребне године да дође до дубљих промена у економским тенденцијама. До 1953, америчка помоћ је досегла стопу од чак 31% југословенског увоза. Међутим, са помоћи стижу и главобоље како попунити огромну рупу дефицита у билансу плаћања Југославије земљама Запада. Тито је био прилично вешт у дијалогу са крупним западним капиталистима и њиховим финансијским институцијама, и није био гадљив на мултинационалке и транснационалке, што је мало познато широј јавности. Сналазио се одлично у комуницирању са индустријским и финансијским корпорацијама, пословним банкарским гигантима, као и са великим берзама. Сам није био економиста, али је непогрешиво одређивао оквири преговора и односа са светом новца и бизниса.

Најбоља илустрација за то је четворочасовни Титов сусрет са Јуцином Блеком (Black), председником моћне ИБРД банке, септембра 1950 у Београду. Забележено је да су, поред осталог, теме разговора били „најважнији критеријуми праксе зајмова и кредита земљама Трећег света, као и Југославији“. За Блека се знало да је као искусни банкар са стажом на Вол Стриту, био познат као немилосрдан и тврд преговарач, и да обично није давао пет пара на геополитичке ситуације, тумачења и оправдања. Шта се заиста де-

35) Видети: *«The Business Week»*, април 1950.

36) О Титовој Армији је имао врло јасан став први српски министар иностраних послова поасле Првог светског рата (1990 - 1991), инжениери Бранко Микашиновић. У свом личном сведочењу аутору, Микашиновић каже, 1995. у Београду: „Југословенска армија никада није била нека српска идеја. Иван Гошњак, Бранко Мамула, Вељко Кадијевић, то је једна преторијанска итова гарда. Највише користи су имале друге нације. Срби у итотој близини били су васитани да не буду Срби.“

сило када је Тито успео да таквог банкара потпуно „омекша“, није до данас потпуно објашњено, тек, Тито је својим талентом убеђивања, вероватно и својом каризмом, деловао и на Блека.

По питању државног новца, Тито је карактерисан „конзервативним деголистом“ и такав курс задржао је до Седамдесетих година. Мада су му многи историчари и публицисти неретко приписивали склоност ка луксузу и раскоши, има и тврдњи да је сваки долар који је Југославија позајмљивала у свету, Тито премерио више пута. Можда је истина ипак више на страни неумољиве економске статистике, јер је у поменутом периоду од Педесетих до Седамдесетих југословенски дуг непрестано растао. Све самосталније републичке номенклатуре у Југославији прибегавале су све неопрезније и незајажљивије страним кредитима. О томе у својим „Успоменама“, Едвард Кардељ пише: „Запад је био подељен у својим ставовима. Једни су сматрали да је дошао крај Титове Југославије и да је апсолутно немогуће да она издржи Стаљинов притисак, а други, рекао бих мањина, веровали су да Југославија може издржати у свом отпору и победити и почели су да нам дају прву економску и материјалну помоћ у облику поспешивања трговинске размене, итд. А било је и трећих који су до те мере били антикомунисти да су сматрали да је све то аранжирано међу комунистима и да би се лакше утицало на Запад. Процес отварања на Западу ишао је релативно споро, али је ипак ишао. У почетку га је ометала и наша прелазна политика. Наиме, ми нисмо хтели одмах ићи, да тако кажем, ‘свим топовима’ против Совјетског Савеза, да не бисмо дали повода за војну интервенцију против Југославије.“³⁷⁾

Економска реформа је започета 1961. Те године Тито узима реч на седници ЦК СКЈ и први пут помиње „хаотично стање“ у Југославији. Он упозорава да озбиљно треба нешто предузети у том смислу. На тој седници критикују се „аутономистичке клице“ као и притајени конфедерализам. Тито каже: „Човек се пита да ли је наша земља збиља кадра да се још држи, да се не распадне. Нећу да бацим копље у трње. Решио сам да се борим. Наступила је велика, тешка и неизвесна друштвена прекретница на којој из кола револуције испадају они који не схватају друштвену ситуацију и њене заонитости. Ја се већ годинама, а нарочито у посљедње двије године, орим сам са собом. Шта да радим? Видим да неке ствари не иду. Добро, ја сам генерални секретар СКЈ. Имам огромну одговорност. А кад имаш одговорност онда се поставља питање:

37) Видети: Edvard Kardelj, „Sećanja-Borba za priznanje i nezavisnost nove Jugoslavije,” pp.131 -32.

можеш ли тако даље радити? Одговорност имаш, а не спроводи се оно што сугеришиш ли тражиш, него се иде другим правцем."³⁸⁾

Председник Тито тестира чланове Партије и својим изненађујућим потезом: питањем његове функције на челу Партије и Државе. Неће се либити и да помене шта се све чује у њиховим редовима: „да је остарио“, „да су му концепти застарели“, „да можда не одговара садашњој фази друштвеног развоја“, итд.

Америчка помоћ је тек делимично олакшавала целокупни привредни проблем Југославије.

У 1962. је ескалирао проблем са дефицитом плаћања Западу. То је била и централна тема састанка извршног комитета ЦКСКЈ у Београду, од 14. до 16. марта 1962. Основни дуг земље на западу је већ досегао тадашњих 1,1 милијарди долара. Био је то огроман терет за земљу таквог степена економског развоја и такве кредитбилности у свету. Тито отворено замера што нередовно плаћање спољних дугова компромитује земљу, крњи њен постигнути углед у финансијским и пословним круговима Запада. А последице ће се одмах и осетити, јер управо у том периоду, 1962, ММФ први пут не одобрава позајмицу Титовој Југославији од 35 милиона долара.³⁹⁾

Геополитолог Ж. Ракочевић означава овај тренутак као „падање Југославије у мрежу светског финансијског капитала“. Велике банке позајмљују новаца колико год зажеле Југословени. Ракочевић такође означава моменат када до тога долази: на састанцима Трилатерале, после иступања Кисинџера, Бжежинског и МакНамаре (шефа Светске банке - тада ИБРД). Нарочито се бивши министар одбране САД, Макнамара залагао за финансијске ињекције као ефикасном методу економског развоја земаља у развоју, којима је припадала и Југославија. То је, по заједничком концепту ове истакнуте тројице Американаца, био пут стварања услова за берзански преображај Трећег света, како би он досегао вредности и потрошачке формуле Запада. Ракочевић нам обраћа пажњу на управо моменат финансијских ињекција и тиме убрзавања придруживања потрошачком друштву Запада, у коме обитава геополитичка димензија америчких тадашњих, а и данашњих, претензија да владају „светом нацијом“.⁴⁰⁾

38) Видети: „Политика“, 17,18. 19 новембар 1988.

39) Видети: Љ. Адамовић, П. Р. Лемпи, Р. О. Пикет, „Америчко-југословенски економски односи после другог светског рата“, стр. 51.

40) Видети: Живојин Ракочевић, *Геополитичко-финансијски лавиринти. Прилог критици англосаксонске геополитике. Самиздат, Београд, 2001, стр. 266.*

ЛИТЕРАТУРА

- ADAMOVIĆ Lj., LEMPI Dž.R., PIKET R.O., *Američko-jugoslavenski ekonomski odnosi posle drugog Svetskog rata*, Beograd, Radnička štampa, 1990.
- A'ANAN Gavriel D., *Yugoslavia After Tito: Scenarios and Implications*, Boulder, Westview Press, 1977.
- AVRAMOV Smilja, *Postherojski rat zapada protiv Jugoslavije*, Veternik, Idij - Veternik, 1997.
- AVRAMOV Smilja, *Trilateralna komisija: svetska vlada ili svetska tiranija*, Veternik, 1998.
- BEAUFRE André, *Introduction à la stratégie*, Paris, IFRI/Economica, 1985.
- BELLOF Nora, *Tito's Flawed Legacy: Yugoslavia & the West: 1939-84*, Londres, Victor Gollancz, 1985.
- BENNET Cristopher, *Yugoslavia's Bloody Collapse*, New York, New York University Press, 1995.
- BERNSTEIN Carl, POLITI Marco, *His Holiness, John Paul II and the Hidden History of Our Time*, New York, Doubleday, 1996.
- BILANDŽIĆ Dušan, *Historija Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije: glavni procesi, 1918-1985*, Zagreb, Školska knjiga, 1985.
- BISENIĆ Dragan, *Od baklje do lomače*, Beograd, BaG, 2002.
- BOTIĆ Selvan, *US Policy Towards Yugoslavia: Illusions and Reality*, New York, Croatian National Congress, 1979.
- BRZEZINSKI Zbigniew, *Out of Control: Global Turmoil on the Eve of the Twenty First Century*, New York, Scribner, 1993.
- CAMPBELL John C., *Tito's Separate Road: America and Yugoslavia in World Politics*, New York, Harper & Row, 1967.
- CARRERE D'ENCAUSSE Hélène, *L'Empire éclaté*, Paris, Flammarion, 1978.
- CASTORIADIS Cornelius, *Devant la guerre. Les réalités*, Paris, Fayard, 1981.
- CILIGA Ante, *Crise d'Etat dans la Yougoslavie de Tito*, Paris, Denoël, 1972.
- CHOMSKY Noam, *What Uncle Sam Really Wants*, Berkeley, Odonian Press, 1989.
- CHOSSOUDOVSKY Michel, *The Globalization of Poverty: Impacts of IMF and World Bank Reforms*, Penang, Third World Network, 1997, et Londres, Yed, 1997.
- CHRISTITCH Kosta, *Les faux frères. Mirages et réalités yougoslaves*, Paris, Flammarion, 1996.
- CRNOBRNJA Mihailo, *The Yugoslav Drama*, London, New York, I. B. Tauris Publishers, 1994; Montréal, Mc Gill-Queen's University Press, 1994.
- COHEN Lenard J., *Broken Bonds. The Disintegration of Yugoslavia*, Boulder, San Francisco, Oxford Westview Press, 1993.
- COLLON Michel, *Poker Menteur*, Bruxelles, EPO et Michel Collon, 1998.
- CVETKOVIĆ Srdjan, *Velike sile i male države u Hladnom ratu*, Beograd, Institut za savremenu istoriju, 2005.
- ĆOSIĆ Dobrica, *Piščevi zapisi. 1969-1980*, Beograd, Filip Višnjić, 2001.
- ĆOSIĆ Dobrica, *Piščevi zapisi. 1981-1991*, Beograd, Filip Višnjić, 2002.
- DALMAS Louis, *Le communisme yougoslave depuis la rupture avec Moscou*, Paris, Terre des Hommes, 1950.
- DEBRAY Régis, *Les Empires contre l'Europe*, Paris, Gallimard, 1985.

- DIMIĆ Ljubodrag, *Srbi i Jugoslavija, prostor, društvo, politika*, Beograd, Stubovi kulture, 1998.
- DIMITRIJEVIĆ Bojan B., *Jugoslavija i NATO, 1951-1957*, Beograd, NIC Vojska & Tricontinental, 2003.
- DJILAS Aleksa, *The Contested Country*, Londres, Harvard University Press, 1991.
- DOBRYNIN Anatolij, *In Confidence: Moscow's Ambassador to America's Six Cold War Presidents (1962-1986)*, New York, New York Times Books, 1995.
- FERRO Marc, *Naissance et effondrement du régime communiste en Russie*, Paris, Poche, 1997.
- GADDIS John Lewis, *The United States and the End of the Cold War: Implications, Reconsiderations, Provocations*, New York, Oxford University Press, 1992.
- GARTHOFF Raymond, *The Great Transition: American-Soviet Relations and the End of the Cold War*, Washington, D.C., Brookings Institution, 1994.
- GERVEREAU Laurent, *De l'unification à l'éclatement*, Paris, BDIC, 1998.
- HACKETT Sir John, *The Third World War. The Untold Story*, Londres, Macmillan, 1985.
- JOVIĆ Dejan, *Jugoslavija, država koja je odumrla, Uspon, kriza i pad Kardeljeve Jugoslavije, 1974-1990*, Zagreb - Beograd, Prometej- B - 92, 2003.
- KOŠTUNICA Vojislav & ČAVOŠKI Kosta, *Stranački pluralizam ili monizam: društveni pokreti i politički sistem u Jugoslaviji 1944-1949*, Beograd, Centar za filozofiju i društvenu teoriju, 1983.
- KRULIĆ Joseph, *Histoire de la Yougoslavie de 1945 à nos jours*, Bruxelles, Complexe, 1993.
- LAMPE John R., *Yugoslavia as History. Twice there was a country*, Londres, Cambridge University Press, 1996.
- LEES Lorraine M., *Keeping Tito Afloat: The United States, Yugoslavia and the Cold War*, Pensylvanie, University Park, PA, The Pennsylvania State University Press, 1997.
- LOPUŠINA Marko, *Ubij bližnjeg svog, Jugoslovenska tajna policija 1945 / 2002*, Beograd, Narodna knjiga Alfa, 2002.
- LYDALL Harold, *Yugoslavia in crisis*, Londres, Oxford Clarendon Houser, 1989.
- MATES Leo, *Kriza socijalizma kojeg nije bilo*, Beograd, Jugoslovenski institut za novinarstvo, 1991.
- MEIER Victor, *Yugoslavia, a History of its Demise*, Londres & New York, Rotledge, 1999.
- MILIVOJEVIĆ Marko, *The Debt Escheduling Proces*, Londres, Frances Pinter, 1985.
- MILIVOJEVIĆ Marko, *Descent into Chaos: Yugoslavia's Worsening Crisis*, Londres, Institute for European Defence & Strategic Studies, European Security Studies no 7, 1989.
- MILIVOJEVIĆ Marko, ALLOCK John B. & MAURER Pierre, eds, *Yugoslavia's Security Dilemmas: Armed Forces. National Defence and Foreign Policy*, Oxford, Berg, 1988, Chapter 1.
- MLYNAR Zdenek, *Nightfrost in Prague: The End of Humane Socialism*, New York, Karz Publishers, 1980.
- PAVLOVIC Stevan, *The improbable survivor; Yugoslavia and its problems*, Londres, Hurst and company, 1988.

- PETROVIĆ-Piroćanac Zoran, *Mali pojmovnik geopolitike* Beograd, Jugoistok, Institut za političke studije, 2004.
- POULTON Hugh, *The Balkans: Minorities and States in Conflict*, Great Britain, 1991.
- RAKOČEVIĆ Živojin, *Geopolitičko-finansijski lavirinti. Prilog kritici anglosaksonske geopolitike*, Beograd,, Samizdat, 2001.
- RUSSINOV Dennison, *The Yugoslav experiment, 1948-74*, Londres, Royal institute of international affairs, 1977.
- SAMARY Catherine, *Le Marché contre l'autogestion: l'expérience yougoslave*, Paris, Publisud/ La Breche, 1988.
- SCHREIBER Thomas, *La Yougoslavie de Tito*, Paris, Presses de la Cité, 1977.
- SEKELJ Laslo, *Jugoslavija, struktura raspadanja: ogleđ o uzrocima strukturne krize jugoslovenskog društva*, Beograd, Rad, 1990.
- SCHWEIZER Peter, *Victory: The Reagan Administration's Secret Strategy That Hastened the Collapse of the Soviet Union*, New York, The Atlanta Monthly Press, 1994.
- STANKOVIĆ Slobodan, *The End of the Tito Era: Yugoslavia's Dilemmas*, Stanford, Hoover Institution Press, 1981.
- STOJANOVIĆ Svetozar, *Propast komunizma i razbijanje Jugoslavije*, Beograd, Fronesis, 2000.
- STOKES Gale, *From Stalinism to Pluralism. A Documentary History of Eastern Europe*, Londres, Oxford University Press, Second ed. 1995.
- TODD Emmanuel, *La chute finale, essai sur la décomposition de la sphère soviétique*, Paris, Robert Laffont, 1976.
- WEIBEL Ernest, *Histoire et géopolitique des Balkans de 1800 à nos jours*, Paris, Ellipses, 2002.
- WEST Richard, *Tito and the Fall of Yugoslavia*, London, Sinclair-Stevenson, 1993.
- WOODWARD Susan J., *Balkan Tragedy: Chaos and Dissolution After the Cold War*, Washington, D.C., The Brookings Institution, 1995.
- YERGIN Daniel & GUSTAFSON Thane, *Russia 2010, The CERA Report*, New York, Random House, 1993.
- ZIMERMAN William, *Open Borders: Non-alignment and the Political Evolution of Yugoslavia*, Princeton, Princeton University Press, 1987.

Чланци:

- BELLOF Nora, Self-Mismanagement in Yugoslavia, *Survey*, Automne, 1984, vol. 28, No. 3 (122), pp. 63-5.
- BOJOVIĆ Boško, I., Deux représentations géopolitiques. *Hérodote*, 1992, no. 67.
- BOJOVIĆ Boško, I., Le drame yougoslave: Une épreuve manquée de l'Europe, *Confluences Méditerranée* 6, Paris 1993, pp.119-130.
- BOJOVIĆ Boško, Les Balkans entre convergences et disparités (XIX-XXème s.), Genève-Gex, 1997, Symposium international «Structures fédérales et coopération interrégionale dans l'espace balkanique» (12 au 14 septembre 1996), p.: 63-77.
- BOJOVIĆ Boško, Politique et culture dans l'histoire du Sud-Est européen: facteurs d'association, facteurs de dissociation. Les Balkans occidentaux-entre globalisation et balkanisation, Paris, janvier 2005.

- BRETON (Le) Jean-Marie, Après Tito la Yougoslavie se disloque, *Historia*, Paris, octobre 1995, no. 586.
- BRZEZINSKI Zbigniew, The Great Transformation, *The National Interest*, Washington D.C., fall 1993.
- CHURCHILL, Winston, "Iron Curtain Speech," *Westminster College*, in *Fulton, Missouri*, March 5, 1946.
- CVIIC Christopher, A Pro-Soviet Plot in Yugoslavia, *The World Today*, octobre 1974.
- FEJTO F., PAVLOWITCH S.K., CHRISTICH KL., KRULIĆ J., MEIER V., Yugoslavia, our dangerous Backyard, *The European Journal of International Affairs*, automne 1988, Vol. 1, n. 2, pp.64-114.
- GERVASI Sean, The Destabilization of the Soviet Union, *Covert Action Quarterly*, Hiver 1991-92, No. 39.
- GERVASI Sean, Germany, US and the Yugoslav Crisis, *Covert Action, Quarterly*, Hiver 1992-93, No. 43.
- GUILLOU André, Autodétermination et inviolabilité des frontières: Les trois Yougoslavies, L'Assemblée de l'AIESSE, Tirana, 2004.
- KRULIĆ Joseph, La crise du système politique dans la Yougoslavie des années 1980, *Revue française de sciences politiques*, juin 1989, No 3, pp. 245-258.
- MARCOU Lilly, L'Effritement du mouvement communiste international, *Le Monde*, 6 11 1983.
- MILIVOJEVIĆ Marko, The Uneven Impact of Economic Adjustment in Yugoslavia, *The South Slav Journal*, Londres, Automne/Hiver 1984, Vol. 7, Nos 3-4, (25-26).
- NITZE Paul H., *Strategy in the Decade of the 1980's*, *Foreign Affairs*, New York, Automne 1980.
- SILBERMAN Laurence, Yugoslavia's 'Old' Communism: Europe's Fiddler on the Roof, *Foreign Policy*, Spring 1977.
- VUKADINOVIĆ Radovan, La fin de la Yougoslavie et l'instabilité balkanique, *Cahiers du CERA*, Paris, 1992, No 4.

Zoran Petrovic Pirocanac

AMERICAN STRATEGY OF ENTRENCHING THEMSELVES INSIDE THE SOUTHEAST OF EUROPE AFTER THE SECOND WORLD WAR

Summary

In this paper author analyzed decades long geo-strategic efforts of the United States of America to secure their key-role in this region. From the Trieste Crisis and the Cold War, to the age of intensive help to Tito's state when it was imperiled by the Soviet Union, to the 1980's, when American activities for destroying of socialism in Europe began, the United States of America have always been Prime mover on the territory of the South East of Europe. Nowadays they keep influencing

geo-political perspective of Serbia and surrounding small nations, just like in the period when they were the main culprit in destruction of Yugoslav federation.

Key Words: global management, Reagan doctrine, security architecture, market democracy, democratic pluralism, NATO, natural resources, geo-strategic balance